

נגבול התורכי-הסוביטי

באורח רשמי הכריזה תורכיה מלחמה על גרמניה ועל יפן ב־23 בפברואר 1945. על ידי כך קיוו התורכים למנוע את ברית-המועצות מלבטל את „חווה" הידידות שבין שתי המדינות. אך למעשה הכריזה מוסקבה ב־1 במרס על חיסולן של החוזה הנ"ל. לאחר זמן־מה נמסרו לתורכיה הצעות של תנאים לחוזה חדש. התנאים היו: החזרת מחוזות־הספר של קארס וארדהאן וכינון בסיס רוסי במיצרים. תורכיה סירבה לדון אפילו באחד מן התנאים הללו. והיחסים בינה ובין ברית-המועצות, שהיו קרים במשך כל ימי המלחמה, נתקררו עוד יותר. המחוזות הנ"ל שבאגן הים־השחור היו בתחומה של רוסיה עד אחרי מלחמת־העולם הראשונה, ואלו בשלהי 1945 הופיעו בעתונות הקהיליה הסובייטית הגיאורגית (הגרזית), תביעות בלתי רשמיות לשטחים נוספים, והן צוטטו בהבלטת יתר בעתוני מוסקבה. תביעות אלו כללו את מחוז טרפוזין (טורפוזונד), והשם המערבי ביותר, שהוזכר בהן, היה גירזון. התביעות האחרונות הללו בענין המחוזות שלא היו מעודם רויסיים¹). נראו לכמה משקיפים כנסיון ליצור עמדה נוחה לעמידה על המיקח, אך הדבר לא היה בגדר ודאות.

בעית ה„וילאיות"²) שעל חופי הים השחור הנה, — בראש וראשונה, אם כי לא בשלמותה — בעיה שאינה נוגעת במישרין אלא לשתי האומות. ואלו בעית הבסיס הרוסי בדרדנלים היא, כמובן, בעלת היקף יותר רחב. היא נוגעת בכל עמי הים־התיכון ודרום־מזרח־אירופה ובאלה שענין להם באיזורים הנ"ל: זוהי, לאמיתו של דבר, בעיה איסטרטגית ופוליטית בעלת חשיבות כל־עולמית. וישנה עוד בעיה סובייט־תורכית שגם היא רבת־היקף, הנוגעת בפרס, עיראק, סוריה, בעניינים הבריטיים שבמזרח התיכון, בשדות הנפט, בצינורות הנפט ובתחבורתו של כל אותו איזור. זוהי ההתקוממות שנתחוללה במחוז הצפון־פרסי אורבידג'אן, כנגד הממשלה הפרסית מתוך אהדה סובייטית.

ברור הוא, שכל דבר שיש בו משום שליטה סובייטית על אורבידג'אן הפרסית, כל שכן, כמובן, כיבוש סוביטי ממושך, — יביאו את הרוסים לידי מצב איסטרטגי כזה לגבי שדות הנפט של מוסול, שמן הנמנע שלא ייהפך למקור דאגה לממלכה־המאוחדת ולקיסרות כולה. ואשר לתורכיה — הרי גם מבחינתה היא תהיה השפעת דבר מעין זה בלתי רצויה. שע"י כך היתה ניתקת מפרס, — והתרחבות תחום־ההשפעה (או השליטה) הסובייטית היתה מאריכה למעשה את הגבול שבינה לבין שכנה החזק ממנה, — והוא מצב־הדברים שלעולם אינו נוח למדינה אשר אותו שכן תובע ממנה תביעות טריטוריאליות. כי אילו, למשל, החליטה ברית המועצות להשתמש בכוח כדי לממש את דרישותיה בענין מחוז קארס, — (ואולי גם את התביעות הבלתי־רשמיות לזילאיטיים של הים השחור המשתרעים מעבר מזה מערבה) — הרי שהיתה זוכה במעמד תוקפני עדיף הרבה יותר, אילו יכלה אז לבוא גם ב„איום־אקדח" שני, — כלפי איזור האגם ואן, — במקום להשתמש ב„איום־אקדח" אחד בלבד מסוג זה שמכוון לאיזור שבין קארס לחוף הים השחור.

1) ואף לא היו כלולים, בשום תקופה מן התקופות ההיסטוריות, בתחומיה של גרוזיה. — המ ע ר כ ת.

2) וילאיטיים — גלילות תורכיים (מקור המלה — ערבי). — המ ע ר כ ת.

מחוץ קארס היה, כאמור, שיך לפנים לרוסיה. הוא נמסר לתורכיה מתוך הסכם ידידותי בימים הנסערים שלאחר מלחמת-העולם הראשונה, כששתי המדינות המהפכניות, רוסיה של לנין ותורכיה של מוצטפה כמאל, היו מטופלות במלחמה מרה כדי להתאושש, לעמוד על רגליהן ולשחרר את אדמתן מצבאות זרים (ובמקרה של רוסיה מאויבים פנימיים). האחוזה-לצרה הניעתן לפעול מתוך הסכמה בגבולן המשותף — והיא שעשאתן, בסופו של דבר, לבעלות-ברית. אך יש לזכור, כי במלחמת העולם הראשונה — שבה נידרבנה רוסיה על ידי תשוקתה העזה לזכות בשליטה על הדרדנלים — נלחמו שתי הארצות זו בזו בלבב שלם. אין צורך לומר, כי בבחנם את לקח המלחמה ההיא, — ועכשיו גם את לקחה של המלחמה שנגמרה זה לא כבר — נתנו המדינאים וראשי-הצבא הסובייטים את דעתם על המכשולים שאפשר היה להימנע מהם — גם בימי מלחמת-העולם השנייה, אך בעיקר במלחמה הראשונה — אילו היו ה"מיצרים" בידים רוסיות. ועכשיו, בחיפושיהם הבלתי-פוסקים אחרי מידת-בטחון מכסימלית, נושאים הם שוב את עיניהם אל עבר מיצרי-הים.

לעומת זאת קטנה לאין ערוך יותר מחשיבות "המיצרים" היא חשיבותם האינטרטיגית של אותם המחוזות בדרום-מזרח הים השחור, אשר אליהם נתכוונו התייעות האחרונות; מחוזות אלה דלים הם באמצעי-התחבורה שלהם, כי על פי הרוב לא תצלח הארץ לסלילת דרכים ומסילות ברזל, אלא אחרי השקעות מרובות, שכפי הנראה אינם עולים בקנה אחד עם תועלתן הכלכלית. ודבר זה אומר אני אף על פי שחבל זה גנוזים בו אוצרות רבי-ערך של מעדנים, אשר לא נוצלו כל צרכם מחמת מצבה הירוד של התחבורה. עתה, — עכ"פ בזמן האחרון, — עוסקים בכריית המגנז³) בכמויות קטנות בקרבת טרביזונד; כמות מסוימת של ליגניט⁴) מופקת מאיזור ארזארום; מגילומ, דרומית-מערבית מאגס ואן, באות כמויות גדולות ביחס של כרום⁵). ידוע הדבר, כי במעבי האדמה בגיומיזונה, השוכנת דרומית לטרביזונד, גנוזה כמות מסוימת של עופרת ואבץ, ליד דיבריק ישנו שדה גדול של עפרות-ברזל, הרחוק מאד ממלוא ניצולו; בקירבת הופה, שעל החוף וסמוכה לגבול הסובייטי, מצויה נחושת, ומשם נוח לשלחה באניות — אם כי הופה גופה רחוקה מהיות נמל הראוי לשמו. גם מטעי טבק חשובים מצויים באותו חבל, קצתם ממיטב הטבק התורכי, וביחוד מסביב לטרביזונד לארטוין וכן בסאמסון. השוכנת, אמנם, במקצת מערבית לנקודה הקיצונית, המזכרת בתביעה הסובייטית המופלגת ביותר.

הקו הטופוגרפי הבולט ביותר באותה רצועת-החוף של הים השחור, אשר במזרח אסיה-הקטנה, הוא רכס-ההרים המקביל לה מדרום, ושבלית-בליטות. ממנו מנמיכות והולכות, גולשות ומגיעות עד שפת-הים ממש. בפי הגיאוגרפים שלנו היה כינויים "הרי-פונט"⁶); אך קרויים הם, לעתים קרובות, בשני שמות: — ה"ג'קירגול", וה"טאטוס". הרירות זו לא רק מסייעת להפריד את רצועת החוף

- (3) מתכת, שמשמשים בה כתערובת לברזל, כשביל ייצור פלדת-נתך בעלת חשיבות בתעשיית כלי-נשק, ביחוד — ארטילריים. — המ ע ר כ ת.
- (4) "פחם חום", הנופל מכמה בחינות טכנולוגיות, מן הפחם השחור. — המ ע ר כ ת.
- (5) מתכת, להקשות תערובות-פלדה, לתרושת-מלחמה. ההתחרות בין גרמניה לבריטניה ברכישת כרום תורכי מילאה תפקיד בשנות המלחמה האחרונה. — המ ע ר כ ת.
- (6) על שם כינויו היוני המקובל של היס-השחור — "הפונט-האבסטיני". וממנו גם "ממלכת-פונט" שבאותו האזור, במאות השנים האחרונות שלפני ספה"ג, שנתפרסמה על-ידי מחמות מיטרידטוס כרומי. — המ ע ר כ ת.

